

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

1 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 1, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 1, ISSUE 1

TOSHKENT-2022

Мундарижа

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ.
ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

- 1. ОЧИЛОВ Ўткир Сайфуллоевич**
ҲУҚУҚ РАМЗЛАРИНИ ЎРГАНИШ ВА ЗАМОНАВИЙ ҲУҚУҚИЙ НАТУРАЛИЗМ:
ҲУҚУҚНИНГ АХЛОҚИЙЛИГИ ДАРАЖАСИ МАСАЛАСИ 8

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ.
ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

- 2. САИДОВ Мақсудбек Норбоевич**
МАСЪУЛИЯТИ ЧЕКЛАНГАН ЖАМИЯТИДА УЛУШ, УЛУШНИ (УЛУШИНИНГ БИР
ҚИСМИНИ) БЕГОНАЛАШТИРИЛИШИ БИЛАН БОҒЛИҚ ИШТИРОКЧИЛАР ЎРТАСИДА
ЮЗАГА КЕЛАДИГАН НИЗОЛАР 14
- 3. ШАМСИДДИНОВА Озода Буриевна, КАРИМОВА Зулфизар Лочиновна**
ЖИЛЫЕ ПОМЕЩЕНИЯ КАК ОБЪЕКТ ИМУЩЕСТВЕННЫХ
ПРАВООТНОШЕНИЙ МЕЖДУ СУПРУГАМИ 26
- 4. ЯКУБОВА Ирода**
МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИ БЎЙИЧА МУЛКИЙ ҲУҚУҚЛАРНИ ЖАМОАВИЙ БОШҚАРУВ
ТАШКИЛОТЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ БИЛАН БОҒЛИҚ АЙРИМ МАСАЛАЛАР 32

ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ИҚТИСОДИЙ ПРОЦЕССУАЛ
ҲУҚУҚИ. ҲАКАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ

- 5. МАРИПОВА Севархон Арибжановна**
ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССИДА МЕДИАТИВ КЕЛИШУВ ВА КЕЛИШУВ БИТИМИНИНГ
ЎХШАШ ВА ФАРҚЛИ ЖИҲАТЛАРИ 40

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

- 6. ҚУЧҚАРОВ Хамидулло Абдурасулович**
ПЕДАГОГ ХОДИМЛАРНИ МЕҲНАТ МУНОСАБАТЛАРИНИ ТАРТИБГА СОЛИШДА
МОДДИЙ ҲУҚУҚ НОРМАЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 46

СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ.
ҲУҚУҚНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

- 7. ШАЙЗАКОВ Шодияр Ибрагимович**
ЎЗБЕКИСТОНДА МАЪМУРИЙ СУД ҲУЖЖАТЛАРИНИ ЮҚОРИ СУД ИНСТАНЦИЯСИДА
ҚАЙТА КЎРИШДА ПРОКУРОР ИШТИРОКИНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ 53

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

- 8. ОЧИЛОВ Хасан Рашидович**
ЖИНОЯТ ТАРКИБИ ТУЗИЛИШИ ГЕНЕЗИСИ 62
- 9. МАВЛОНОВ Темур Анвар ўғли**
ЖИНОЯТ НАТИЖАСИДА ЕТКАЗИЛГАН МУЛКИЙ ЗИЁННИ ҚОПЛАШ
ТУШУНЧАСИ ВА ТАРИХИ 70

МУНДАРИЖА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

10. РОЗИҚОВ Илҳом Истамович ЖИНОИЙ ЖАЗОЛАРНИ ҚЎЛЛАШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ НАЗАРИЙ ВА АМАЛИЙ МАСАЛАЛАРИ.....	78
11. НОРМАНОВА Клара Эшназаровна ИШТИРОКЧИЛИҚДА СОДИР ЭТИЛГАН ЖИНОЯТЛАРНИ КВАЛИФИКАЦИЯ ҚИЛИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ.....	84
12. НАЖИМОВ Миратдийин Шамшетдинович ЎН ОЛТИ ЁШГА ТЎЛМАГАН ШАХСГА НИСБАТАН УЯТСИЗ-БУЗУҚ ҲАРАКАТЛАР ҚИЛИШ ЖИНОЯТИ УЧУН ЖАВОБГАРЛИК МАСАЛАСИ	90
13. МАХМУДОВ Суннатжон Азим ўғли ЖАВОБГАРЛИККА ТОРТИШ МУДДАТИ ЎТИБ КЕТГАНЛИГИ МУНОСАБАТИ БИЛАН ЖИНОЯТ ИШИНИ ТУГАТИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ.....	96
14. ТУРГУНБОЕВ Элбекжон Одилжонович ЎЗБЕКИСТОН ЖИНОЯТ ҚОНУНЧИЛИГИДА ЖАЗОДАН ОЗОД ҚИЛИШ ИНСТИТУТИ: ТУШУНЧАСИ, БЕЛГИЛАРИ, ТУРЛАРИ.....	103

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

15. YUNUSOV Khaydarali CONTRIBUTIONS OF CENTRAL ASIAN SCHOLARS TO THE DEVELOPMENT OF ISLAMIC SCIENCES: SARAKHSI – FOUNDER-FATHER OF INTERNATIONAL LAW.....	108
---	-----

МИГРАЦИЯ ҲУҚУҚИ

16. ОТАЖОНОВ Абдоржон Анварович ЎЗБЕКИСТОНДА МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИ СОҲАСИДА КАДРЛАРНИ ТАЙЁРЛАШ ВА УЛАРНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШГА ДОИР АЙРИМ МАСАЛАЛАР	116
17. БАРАТОВА Дилноза Одилжон қизи МИГРАЦИЯ ЖАРАЁНЛАРИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ ХОРИЖИЙ ТАЖРИБАСИ	122
18. КАРИМОВА Мадина Мирзаджановна РАҚАМЛИ НОТАРИАТ: ЖОРИЙ ҲОЛАТ ВА ИСТИҚБОЛ.....	133

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

19. ДЖУМАНОВ Аскар Хасанович, ЯРАШЕВ Нодирбек ГЕРМАНИЯ ВА БУЮК БРИТАНИЯДАГИ ҚОРПОРАЦИЯЛАРНИНГ АЙРИМ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ТАҲЛИЛИ	140
20. БАЗОРОВ Миркомил Махмудович, ҲАМРОҚУЛОВ Синдор Бобомурод ўғли ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА СУД-ЭКСПЕРТЛИК ТИЗИМИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИЛМОҚДА	148

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

БАЗОРОВ Миркомил Махмудович

Ўзбекистон Республикаси Адлия
вазирлиги бошқарма бошлиғи ўринбосари
E-mail: m.bozorov@adliya.uz

ҲАМРОҚУЛОВ Синдор Бобомурод ўғли

Ўзбекистон Республикаси Адлия
вазирлиги масъул ходими
E-mail: s.hamroqulov@adliya.uz

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА СУД-ЭКСПЕРТЛИК ТИЗИМИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИЛМОҚДА

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): БОЗОРОВ М.М.,
ХАМРОҚУЛОВ С.Б. Ўзбекистон республикасида суд-экспертлик тизими янада
такомиллаштирилмоқда // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 1
(2022) Б. 148-154.

1 (2022) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2022-1-20>

АННОТАЦИЯ

Мақолада Ўзбекистон Республикасида суд-экспертлик тизимида мавжуд бўлган муаммолар ҳамда уларнинг ечимига доир амалга оширилган ишлар баён этилган. Шунингдек, Миллий қонунчилигимиздаги мавжуд бўлган коллизия ва ҳуқуқий бўшлиқлар аниқланиб, уларни бартараф этиш бўйича илмий асослантилган таклиф ва тавсиялар берилган.

Калит сўзлар: нодавлат суд-экспертизаси ташкилоти, суд-экспертлик фаолияти, халқаро стандартлар ва ҳуқуқ нормалари, мутахассис фикри, “E-ekspertiza” электрон ахборот тизими.

БАЗОРОВ Миркомил Махмудович

Заместитель начальника Управления по координации юридического образования и
судебно-экспертной деятельности Министерство юстиции
E-mail: m.bozorov@adliya.uz

ҲАМРОҚУЛОВ Синдор Бобомурод ўғли

Ведущий консультант Управления по координации юридического образования и
судебно-экспертной деятельности Министерство юстиции
E-mail: s.hamroqulov@mail.ru

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СУДЕБНО-ЭКСПЕРТНОЙ СИСТЕМЫ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

АННОТАЦИЯ

В статье описаны существующие проблемы в судебно-экспертной системе Республики Узбекистан и проделанная работа по их решению. Также выявлены существующие коллизии и правовые пробелы в национальном законодательстве и даны научно обоснованные предложения и рекомендации по их устранению.

Ключевые слова: негосударственная судебно-экспертная организация, судебно-экспертная деятельность, международные стандарты и правовые нормы, экспертное заключение, электронно-информационная система “E-ekspertiza”

BAZOROV Mirkomil

Department for the coordination of legal education and forensic activities
of the Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan
E-mail: m.bozorov@adliya.uz

HAMRAKULOV Sindor

Department for the coordination of legal education and forensic activities of the Ministry of
Justice of the Republic of Uzbekistan
E-mail: s.hamroqulov@adliya.uz

**IMPROVEMENT OF THE JUDICIAL AND EXPERT SYSTEM OF THE REPUBLIC OF
UZBEKISTAN****ANNOTATION**

The article describes the existing problems in the forensic system of the Republic of Uzbekistan and the work done to solve them. The existing conflicts and legal gaps in the national legislation are also identified and scientifically based proposals and recommendations for their elimination are given.

Keywords: non-governmental forensic organization, forensic activities, international standards and legal norms, expert opinion, electronic information system “E-ekspertiza”

Мамлакатимизда суд-ҳуқуқ тизимини янада такомиллаштириш, суд экспертлик фаолияти самарадорлигини ошириш, ушбу соҳани замонавий, юқори аниқликдаги таҳлил воситалари билан жиҳозлаш орқали одил судловни таъминлашга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Давлатимиз раҳбарининг бевосита ташаббуси ва раҳбарлигида қабул қилинган ҳамда изчил амалга оширилаётган Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида белгиланган вазифаларни амалга ошириш доирасида барча соҳалар қатори суд-ҳуқуқ тизимининг ажралмас, муҳим бўғинларидан бири саналган **суд-экспертлик фаолиятини** янада такомиллаштириш борасида ҳам зарурий ислохотлар амалга оширилмоқда.

Таъкидлаш жоизки, суд экспертлик фаолияти долзарб соҳавий йўналишлардан бири бўлиб, мамлакатда қонун устуворлигини таъминлаш, инсон ҳуқуқ ва эркинликларини кафолатли ҳимоя қилинишида, фуқароларнинг ишончини янада оширишда муҳим аҳамият касб этади. Сўнгги йилларда мамлакатимизда соҳани тубдан такомиллаштириш борасида қатор тизимли ишлар амалга оширилди.

Мазкур соҳани янада ривожлантириш мақсадида Давлатимиз раҳбари томонидан 2021 йил 5 июль куни “Ўзбекистон Республикасида суд-экспертлик тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ–6256-сонли Фармони қабул қилинди.

Фармон билан **Ўзбекистон Республикасида суд-экспертлик фаолиятини ривожлантиришнинг 2021–2025 йилларга мўлжалланган концепцияси** ва уни ижросини таъминлаш мақсадида концепцияси бўйича 2021–2023 йилларда амалга ошириладиган

ишлар юзасидан “Йўл харитаси” тасдиқланди. Концепция қуйидаги **вазифаларни** ўз ичига қамраб олган:

суд экспертларининг **холислиги** ва **мустақиллигини таъминлаш**, соҳадаги норматив-ҳуқуқий базани мунтазам такомиллаштириб бориш;

суд-экспертлик фаолиятини **кенгайтириш** ҳамда **суд экспертизаларининг сифати ва ишончлилигини ошириш**;

нодавлат суд экспертиза институтини ривожлантириш ва бошқалар.

Шунингдек, Х. Сулаймонова номидаги Республика суд экспертиза маркази тузилмасида **Суд-экспертлик илмий-тадқиқот институтини** ташкил этиш назарда тутилган. Ҳукумат қарори асосида мазкур Институтнинг вазифа ва функциялари белгилаб берилди.

Институт келгусида давлат суд-экспертиза муассасалари фаолиятида **илмий-услубий кўмак** кўрсатиш, уларда мавжуд **услубий қўлланмаларни танқидий кўриб чиқиш** ва амалиётни уйғунлаштириш, суд ва тергов органларининг эҳтиёжларидан келиб чиқиб янги экспертиза турларини жорий этишга ўзининг ижобий ҳиссасини қўшади.

Шу билан бирга, Фармонга мувофиқ Давлат ва нодавлат суд-экспертиза ташкилотлари **шартнома асосида** жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларига мувофиқ суд экспертиза **тадқиқотларини ўтказиш ҳуқуқи** берилди.

Ҳукуматнинг тегишли қарори билан **51 хил суд экспертизаси турларини ўз ичига олган** Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларига мувофиқ ўтказилиши мумкин бўлган суд экспертизаси турлари бўйича **тадқиқотлар рўйхати тасдиқланди** ҳамда тадқиқот натижалари юзасидан **мутахассис фикри** берилади. Мазкур ҳуқуқ келгусида жисмоний ва юридик шахсларга ўз ҳуқуқларини суд ва тергов органларида ҳимоя қилишга хизмат қилади.

Фармонга асосан, иқтисодий, фуқаролик ва маъмурий иш юритишда **адвокатга** судга қадар тайёргарлик ва суд жараёнида **эксперт хулосасини** суд муҳокамасида тақдим этиш учун давлат ва нодавлат суд-экспертиза муассасаларида шартнома асосида **адвокат сўрови билан экспертиза ўтказиш ташаббуси ҳуқуқи** берилди.

Бу ўз навбатида адвокатнинг сўровига асосан экспертиза тайинлашга доир масалаларнинг ҳуқуқий асослари яратилиб, судда тортишув институти тулақонли таъминланишига асос бўлади.

Ваколатли органларга суд-экспертлик фаолиятига доир **маълумотлар етказиш** ва ахборот ҳамкорлигининг барча турларини таъминлаш учун мўлжалланган **“E-ekspertiza” электрон ахборот тизими жорий этилмоқда**. Мазкур тизимнинг жорий этилиши натижасида суд экспертиза соҳасига ахборот технологияларини кенг жорий қилиш орқали суд экспертизаларини ўтказишга сарфланадиган вақтнинг қисқаришига, соҳада қоғозбозликнинг йўқотилишига эришилади.

Бундан ташқари, ушбу соҳадаги кадрларга бўлган эҳтиёжларни суд-экспертиза соҳасида кадрларни тайёрлаш олий таълим муассасаларида **дуал таълим принципига** мувофиқ бакалавр ёки магистратура босқичларида таълим олаётган даврда **олти ойлик** экспертлар тайёрлаш курсларида амалга ошириш имконияти яратилиб, Ҳукуматнинг тегишли қарори қабул қилинди.

Фармонда 2021–2025 йилларда қўшимча 16 та суд-экспертиза турларини жорий этиш вазифаси юклатилди. Мазкур экспертиза турларининг жорий этилиши орқали тадбиркорлар ва фуқароларимизнинг бузилган ҳуқуқларини таъминлаш, уларга етказилган зарар миқдорларини аниқ ҳисоблаш, қонунбузарликни ўз муддатида очишга яқиндан кўмаклашишга эришилади.

Адлия вазирлиги ҳузурида юридик шахс ташкил этмаган ҳолда **Суд-экспертлик фаолиятини ривожлантиришни қўллаб-қувватлаш жамғармаси** ташкил этилди.

Жамғарманинг маблағлари **“E-ekspertiza”** ягона электрон ахборот тизимини жорий этиш, нодавлат суд-экспертиза ташкилотларига **субсидиялар** ажратиш, янги экспертиза турларини жорий этиш, давлат суд-экспертиза муассасаларининг моддий-техника базасини мустақамлаш ҳамда **ҳар йили**

камида **10 нафар** суд экспертнинг хорижий давлатларда малака ошириши ва стажировка ўташини йўлга қўйиш учун сарфланади.

Келгусида, Фармонда белгиланган топшириқ ва вазифаларнинг амалга оширилиши суд экспертлари мустақиллигини янада таъминланиши, жисмоний ва юридик шахсларнинг суд-экспертиза тизимига бўлган ишончини янада мустаҳкамлашга эришилиши, давлат ва нодавлат суд-экспертиза ташкилотлари моддий-техника базаси мустаҳкамланиши, суд экспертизаси соҳасида илмий-тадқиқот, экспертлик ишлари янада ривожланиши, соҳа фаолиятига фан ва техника ютуқлари жорий этилиши, суд экспертизаси тўғрисидаги қонунчилик такомиллаштирилиши ва халқаро нормаларга мувофиқлаштирилиши ҳамда суд-экспертлик фаолияти соҳасида халқаро ҳамкорликни ривожланишига замин яратади.

Соҳада амалга оширилган ишлар билан бир қаторда, **соҳада ҳал этилиши лозим бўлган айрим муаммолар мавжуд**. Хусусан:

биринчидан, суд экспертларнинг суд экспертизасини тайинлайдиган органлардан (шахслардан) мустақиллиги етарлича таъминланмаганлиги суд экспертлари томонидан ҳолисона қарор қабул қилинишига таъсир кўрсатмоқда. Аксарият суд-экспертиза тадқиқотларини **терговга қадар текширув, суриштирув ва терговни амалга оширувчи органлар** ҳузуридаги суд экспертизаси муассасалари томонидан амалга оширилиши суд экспертнинг мустақиллигини ҳамда текширишларнинг ҳолислиги каби принципларига тўлиқ жавоб бермайди.

Таъкидлаш жойизки, Ўзбекистон Республикасининг “Суд экспертизаси тўғрисида”ги Қонунининг 7-моддасига асосан **суд эксперти** суд экспертизасини ўтказишда суд экспертизасини тайинлаган органдан (шахсдан), тарафлардан ва **ишнинг натижасидан манфаатдор бўлган бошқа шахслардан мустақилдир**. Суд экспертизасини тайинлаган орган (шахс), шунингдек, бошқа давлат органлари, юридик ва жисмоний шахслар томонидан тарафлардан бирортасининг ёки ишнинг натижасидан манфаатдор бўлган бошқа шахсларнинг фойдасини кўзлаб хулоса олиш мақсадида суд экспертига таъсир кўрсатилишига йўл қўйилмаслиги назарда тутилган.

Шунингдек, суд экспертиза органлари фаолиятида марказлашган ягона илмий-услубий ёндашув ҳамда стандартларнинг мавжуд эмаслиги натижасида муайян бир иш бўйича турли мазмундаги экспертлик хулосалари қабул қилинишига сабаб бўлиши мумкин.

Масалан, бу каби муаммоларни ҳал этиш ҳамда экспертлик фаолияти мустақиллигини таъминлаш ҳамда унинг самарадорлигини оширишга шарт-шароит яратиш мақсадида барча суд-экспертиза органлари негизида Беларусь Республикаси Суд-экспертиза давлат қўмитаси ташкил этилган. Қозоғистон Республикасида ҳам Адлия вазирлиги ҳузурида суд экспертиза маркази ташкил этилган бўлиб, суд-тиббий экспертизасини ҳам амалга оширмоқда.

иккинчидан, давлат суд экспертиза муассасалари турли вазирлик ва идораларда жойлашганлиги сабабли, уларнинг моддий-техника базалари бир хилдаги замонавий ускуналар билан таъминланишига имкон бермаяпти ҳамда мавжуд ускуналардан ортиқча чиқимларсиз биргаликда самарали фойдаланишига тўсқинлик қилинмоқда.

Бугунги кунда давлат суд экспертиза муассасаларининг буйсунувидаги вазирлик идоранинг экспертиза муассасаларига бўлган эътиборига қараб зарур ускуна ва жиҳозлар билан таъминланмоқда. Натижада, айрим муассасаларда энг замонавий ускуналардан фойдаланаётган бир вақтда, айримларида эса анча эскирган ҳолдаги ускуналардан фойдаланиб, тадқиқотлар амалга оширилмоқда.

Шунингдек, бир муассаса учун харид қилинган ускунадан бошқа идоралар томонидан ҳам харидлар амалга оширилиб, бюджетдан катта миқдордаги қўшимча маблағлар сарфланишига сабаб бўлмоқда.

Холбуки, ушбу ускуна ўрнига бошқа муассасалар учун зарур бўлган ускуналарни олган ҳолда мавжуд тадқиқотларнинг сифати ва самарадорлигини ошириш мумкин.

Маълумот тариқасида, дунёнинг аксарият ривожланган давлатларида бугунги кунда суд-тиббий экспертизаси жараёнида **замонавий виртуал-аутоскопия** (Virtual Autopsy Solutions) технологиясидан фойдаланиб келинмоқда. Мазкур ускунадан фойдаланиш қурол ва

портловчи жароҳатлар, транспорт жароҳатлари, баландликдан йиқилиш, чўкиш ва асфиксия болалар ва ўсмирлар ўлими, ҳаво эмболияси, шахси номаълум мурдаларни экспертизасида муҳим аҳамият касб этади. Диагностика амалиёти учун мурдани текширишдан олдин марҳумнинг танасида паталогик ёки травматик ўзгаришларни, ёт жисмларни, газларни ёки суюқликларни топишда муҳим аҳамият касб этиб, **аксарият ҳолларда одам танасини ёришга ҳожат қолмайди.**

Бу каби ускуналарни мамлакатимизда ҳам қўлланилиши соҳа ривожига ўзининг ижобий ҳиссасини қўшиб, бу соҳадаги тадқиқотларнинг сифатини оширади.

учинчидан, давлат суд экспертиза муассасаларининг турли вазирлик ва идораларда жойлашганлиги ўз навбатида мавжуд кадрлардан унумли фойдаланилишига имкон бермаяпти.

Барча экспертиза муассасаларининг асосий вазифаси экспертиза тадқиқотларини ўтказиш бўлиб, аксарият ҳолларда мавжуд штат бирликларининг **30-40 фоизини** бошқа ходимлар ташкил қилмоқда. Бу ўз навбатида мавжуд ходимлардан унумли фойдаланишга тўсқинликлар кўрсатмоқда. Мазкур муассасаларнинг бир муассасага жамланиши орқали ишларнинг тўғри ва самарали ташкил этилишига сабаб бўлади.

Маълумот учун, айрим экспертиза муассасаларининг ҳужжатларини қабул қилиш ва юбориш учун ходимлар ажратилмаган ёки экспертиза хулосаларини маҳфийлигини амалга оширишга зид равишда юбориш бевосита экспертиза муассасасига алоқадор бўлмаган шахслар томонидан амалга оширилиб борилмоқда.

тўртинчидан, суд экспертларини тайёрлаш ишлари олий таълим муассасалари билан ҳамкорликда йўлга қўйилмаган. Мамлакатимизда суд экспертларини тайёрлайдиган муассаса (фақатгина ИИВ Академиясида Криминалистика йўналишида ўзларининг соҳаси учун мутахассис тайёрланади) мавжуд эмас. Бу ўз навбатида мутахассисларни қўшимча равишда 6 ой давомида қайта тайёрланишига сабаб бўлмоқда.

Маълумот учун: Россиянинг Тамбов техника давлат университетида ҳам суд иқтисодий, суд қурилиш, суд автотехник экспертиза турлари бўйича магистратура ўқув дастурлари мавжуд. Бундан ташқари, Россиянинг турли олий таълим муассасаларида суд экспертиза йўналишида кадрлар тайёрланади. Жумладан, Н. Чернишев номидаги Саратов миллий тадқиқот давлат университети, Чечен давлат университети, Белгород давлат миллий тадқиқот университети ва бошқалар.

Бундан ташқари, Беларусь Республикаси суд экспертизаси Давлат қўмитасининг кадрларни тайёрлаш ва малакасини ошириш институти ташкил этилган бўлиб, олий маълумот дипломини тақдим этади.

бешинчидан, бугунги кунда мамлакатимизнинг барча ҳудудларида экспертиза тадқиқотларини амалга ошириш учун етарлича шароитлар яратилмаган. Бу ўз навбатида аксарият экспертизалар Тошкент шаҳрида ўтказилаётганлиги сабабли, суд ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга ҳамда фуқароларимизга ноқулайликлар келтириб чиқармоқда.

Мисол учун, оталикни белгилаш учун мамлакатимизнинг ўзоқ ҳудудларидан ўртача олти киши ортиқча харажат қилган ҳолда Марказга келишига сабаб бўлмоқда. Шу билан бирга, тергов ва суриштирув органлари томонидан экспертиза тайинлашдаги ортиқча оворагарчилик ва экспертиза хулосасини узоқ вақтда олиниши сабабли, тегишли экспертизалар тайинланмасдан далилларни бошқа йўллар билан тўплашга олиб келмоқда.

Шунингдек, Тошкент шаҳрида ўтказилаётган тадқиқотлар учун наъмуналар узоқ масофалардан келтирилиши сабабли, яроқсиз ҳолатга келиши мумкин. Бу ҳам ўз навбатида экспертизани муддатларини бир неча бараварга чўзилишига олиб келиб, фуқароларимиз ва экспертиза тайинлаган органларнинг ҳақли эътирозларига сабаб бўлмоқда.

Маълумот учун, ДНК тадқиқотларини ўтказиш учун биологик материаллар ўз вақтида лабораторияга етказиб келиниши зарур. Акс ҳолда биологик материаллар тадқиқотлар ўтказиш учун яроқсиз ҳолатга келиши мумкин.

Қўшни Қозоғистон Республикасида 12 та ДНК тадқиқотларини ўтказишга ихтисослаштирилган лабораториялар мавжуд. Шу билан бирга, бошқа ривожланган

давлатлар Республика марказидан бошқа ҳудудлар марказларида ҳам марказдаги шароитларга эга лабораторияларни ташкил қилишга алоҳида эътибор қаратмоқда.

олтинчидан, Давлат суд экспертиза муассасалари томонидан ўзини-ўзи молиялаштиришга доир ишлар етарлича амалга оширилмаяпти. Хусусан, бугунги замон талабларидан келиб чиққан ҳолда янги пуллик хизматлар кўрсатишга тўлиқ эътибор қаратилмаяпти.

Жумладан, интеллектуал мулк соҳасида ҳам тегишли тадқиқотларни ташкил этишга ҳамда тадбиркорлик субъектларига бой берилган фойдани аниқлашга доир тадқиқотлар турлари йўлга қўйилмаган.

Шунингдек, суд тиббий экспертиза соҳасида пуллик хизматларни жорий этиш юзасидан етарли ишлар ташкил этилмаганлиги маълум бўлди. Мавжуд штатларнинг фойдаланиши самарадорлиги ҳамда туширадиган пуллик хизматларни таҳлил қилиш учун Адлия вазирлиги томонидан юборилган хатлар юзасидан Соғлиқни сақлаш вазирлиги томонидан тегишли маълумотлар тақдим қилинмаганлиги сабабли, мазкур масалани батафсил таҳлил қилиш имкони бўлмади.

Ваҳоланки, Қозоғистон Республикасида Адлия вазирлиги ҳузурида суд экспертиза маркази томонидан суд-тиббий экспертлик фаолиятига доир **32 та пуллик** хизматлар йўлга қўйилган бўлиб, мазкур хизматлардан тушадиган маблағлар жами маблағларнинг 80 фоизидан ортигини ташкил қилмоқда.

еттинчидан, турли давлат суд экспертиза муассасаларининг ходимлари олаётган маошлари бир-биридан катта миқдорда фарқ қилмоқда. Айрим муассасалар томонидан суд экспертларининг маошларини паст миқдордалиги, уларни рағбатлантириш учун етарли ишлар ташкиллаштирилмаганлиги ўз навбатида экспертлар қўнимсизлигига сабаб бўлиб, уларнинг иш самарадорлигига ҳамда хулосаларнинг адолатли чиқарилишига ўзининг салбий таъсирини кўрсатиши мумкин.

саккизинчидан, Давлат суд экспертиза муассасаларининг янги экспертиза турлари бўйича фаолият юритаётган экспертларнинг касбий билим ва кўникмаларини доимий равишда ошириб боришлари таъминланмаяпти. Давлат суд экспертиза муассаси мақомига эга бўлмасда, экспертлик тадқиқотлари билан шуғулланувчи муассасалар ходимларини малака ошириш ишлари йўлга қўйилмаган.

Бинобарин, Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 13 апрелдаги 206-сон қарори билан тасдиқланган Суд экспертларининг малакасини ва ҳуқуқий билимларини ошириш тартиби тўғрисидаги низомга асосан суд экспертларининг малакасини лозим даражада оширишлари учун **вазирлик ва идоралар масъуллиги белгиланган.**

Шу билан бирга, ушбу низом талаблари фақатгина Давлат суд экспертиза муассасалари ходимлари учун тақдим этилмоқда.

тўққизинчидан, суд экспертиза фаолиятини мувофиқлаштириш ва тартибга солиш, уларга услубий кўмаклашиш борасида ваколатли орган белгиланмаган.

Бу эса соҳани замон талабларига мос равишда ривожланишига ва нодавлат суд-экспертиза ташкилотлари фаолиятида қонунийликни таъминлашга ҳамда уларга яқиндан кўмаклашишга тўсқинлик қилади.

Маълумот тариқасида: Қозоғистон Республикаси Адлия вазирлиги ва Беларусь Республикаси Суд-экспертиза давлат қўмитасининг суд-экспертлик фаолияти соҳасидаги мувофиқлаштирувчи орган сифатида ваколатлари қонун ҳужжатларида белгилаб берилган. Жумладан, суд экспертларининг касбий этика қоидалари, бинолари ва ускуналарига қўйиладиган талаблар, меъёрлар, улар фаолиятини назорат қилиш ва мувофиқлаштириш билан боғлиқ бошқа ваколатлар қонун ҳужжатларида қайд этилган.

Юқорида қайд этиб ўтилган ҳолатлардан келиб чиқиб, хулоса ўрнида **қуйидагилар таклиф этилади:**

1) суд экспертизаси мутахассислиги бўйича фалсафа докторлиги (PhD) ва фан докторлиги (DSc) **унвонларини ёқлаш бўйича алоҳида Кенгашни ташкил қилиш;**

2) Шанхай ҳамкорлик ташкилотига аъзо давлатлар адлия вазирлари йиғилиши кун тартибига киритиш орқали ШХТ университетида амалга оширилаётган магистрлик дастурлари рўйхатига “Ҳуқуқни қўллашда суд экспертлик фаолияти” (“Судебно-экспертная деятельность в правоприменении”) йўналишини қўшиш бўйича таклиф киритиш;

3) суд экспертизалари сифати ва ишончилигини ошириш, суд экспертиза муассасалари фаолиятига давлатлараро стандартларни жорий қилиш ва уларни халқаро стандартларга мувофиқлаштириш мақсадида Россия Федерал суд экспертизаси маркази томонидан ташкил қилинган **Стандартизация бўйича давлатлараро техник қўмитаси “МТК-545”**га кузатувчи сифатида аъзо бўлиш;

4) давлат суд экспертиза муассасалари вилоят бўлимларини замонавий лаборатория ва криминалистик ускуналар билан жиҳозлаш ва мавжуд экспертлардан бошқа штат бирликлари ҳисобига кўрсатиладиган хизматлар сифати ва сонини оширишга эришиш;

5) давлат суд экспертиза муассасалари томонидан бугунги замон талабларидан келиб чиққан ҳолда янги пуллик хизматларни жорий қилиш бўйича изланишларни янада жадаллаштириш;

6) Ўзбекистон Республикаси “Суд экспертизаси тўғрисида”ги Қонунининг янги таҳрири лойиҳаси хорижий давлатларнинг илғор тажрибасини ҳисобга олган ҳолда ишлаб чиқиш.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Ўзбекистон Республикасининг “Суд экспертизаси тўғрисида”ги Қонуни/ <https://lex.uz/docs/1633102>

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 5 июлдаги “Ўзбекистон Республикасида суд-экспертлик тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ–6256-сон Фармони/ <https://lex.uz/docs/5491507>

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 17 январдаги “Суд-экспертлик фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ–4125-сон қарори/ <https://lex.uz/docs/4172023>

4. Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 24 мартдаги “Нодавлат суд-экспертиза ташкилотлари фаолиятини ташкил этиш бўйича низомларни тасдиқлаш ҳақида”ги 180-сон қарори/ <https://lex.uz/docs/4774077>